

PEDAGOGIKA

ČASOPIS PRO PEDAGOGICKOU THEORII A PRAXI

ROČNÍK V-1955

ČÍSLO 5

JE TŘEBA POSTAVIT PIONÝRSKOU ORGANISACI DO STŘEDU POZORNOSTI UČITELŮ

ALOIS POLEDŇÁK, vedoucí redaktor Pionýrských novin, Praha.

V únoru tohoto roku se konal II. sjezd Československého svazu mládeže. Sjezd vyslechl zprávu o práci pionýrské organizace, v níž byly shrnuty zkušenosti i výsledky šesti let, které uplynuly od vzniku pionýrské organizace.

Jednání sjezdu se tak stalo významnou událostí nejen pro pracovníky Československého svazu mládeže, ale i pro všechny vychovatele.

I. sjezd Československého svazu mládeže v roce 1950 zaznamenal první úspěchy při budování pionýrské organizace. Ústy Klementa Gottwalda upozornil Ústřední výbor Komunistické strany Československa, že jsou to skutečně jen první kroky. Klement Gottwald ve svém projevu ukázal jeden z nejbližších cílů — t. j. nutnost získat do řad pionýrské organizace většinu československých chlapců a děvčat. Současně upozornil na velkou odpovědnost ve výchovné práci této organizace, neboť »jaké bude pionýrské hnutí, takový bude napříště i Svaz mládeže«.

Od té doby uplynulo pět let. Mnoho se změnilo v naší vlasti. Je to období rozvoje našeho hospodářství — období splnění první pětiletky, soustavného zvyšování materiální i kulturní úrovně našeho lidu. Je to období rozvoje i v našem školství, neboť byla vytvořena nová soustava vyučování na všeobecně vzdělávacích školách. V tomto mezidobí ukázala Komunistická strana Československa nejednou na význam, který má pionýrská organizace. Připomeňme si jen dopisy adresované Klementem Gottwaldem celostátním učitelským konferencím. Připomíná v nich, že od úspěchů školy nelze oddělovat úspěchy pionýrské organizace. Vzpomeňme však i jednání X. sjezdu komunistické strany, při němž první tajemník Ústředního výboru Antonín Novotný upozorňoval ve svém referátu na důležitost výchovy »naši třetí směny — pionýrů«.

Konečně i jednání IX. a XIII. plenárního zasedání Ústředního výboru Československého svazu mládeže se velmi podrobně zabývala otázkami dalšího rozvoje pionýrské organizace. Bylo konstatováno, že je nutno »prohloubit vlasteneckou výchovu našich dětí, vést pionýry k lepší a ukázněnější práci ve škole, rozvíjet správně polytechnickou výchovu, zvyšovat tělesnou a brannou zdatnost dětí, plně využívat sovětských zkušeností...« (IX. plenární zasedání ÚV ČSM).

Nesmírnou posilou pro další rozvoj pionýrské organizace bylo i jednání XII. sjezdu Všesvazového leninského komunistického svazu mládeže.

Pionýrská organizace Československého svazu mládeže od prvního sjezdu nesporně zmohutněla, v jejích řadách je sdruženo přes půl milionu chlapců a děvčat ve věku od 9 do 14 let. Naše škola i naši učitelé pohlíží ve velké většině na pionýrskou organizaci jako na významnou složku v životě žákovského kolektivu. Nacházejí v ní svého pomocníka při výchově »všestranně vzdělaného a hluboce uvědomělého občana, který vždy jedná podle zásad socialistické morálky« (X. sjezd KSČ — referát A. Novotného).

Přes některé dílčí úspěchy, kterých jsme dosáhli při rozvíjení činnosti pionýrské organizace, nemůžeme však ještě skládat s uspokojením ruce do klína. Nebylo vykonáno zdaleka všechno, čeho je třeba, aby se pionýrská organizace dostala do středu pozornosti všech učitelů a aby se její činnost rozvíjela k plnému uspokojování dětských zájmů. Opomíjejí se dosud některé základní zásady, na nichž je pionýrská organizace vybudována. Objevují se i velmi vážné výchovné problémy, které k svému úspěšnému řešení vyžadují úsilí všech vychovatelů a pracovníků, kteří jsou pověřeni vedením pionýrských oddílů a skupin.

Účelem našeho článku je zamyslet se odpovědně nad vážnými otázkami, na nichž ve značné míře závisí další zdárný rozvoj pionýrské organizace. Chtěli bychom ještě zdůraznit, že naprosto nejde o otázky, jejichž řešení by příslušelo výhradně Československému svazu mládeže. Jde tu o otázky, jejichž řešení si vyžaduje aktivní účasti všech pedagogů. Ministr školství Dr. František Kahuda ve svém diskusním vystoupení na sjezdu zdůraznil, že práce učitelů s organizacemi mládeže je ... »důležitou pedagogickou otázkou, neboť socialistická pedagogika považuje za důležité nejen výchovu školní, ale i mimoškolní, výchovu ve třídách, v organizacích mládeže i v rodinách«. Problém podstatného oživení, zpestření a obohacení pionýrské činnosti musí stejnou měrou zaměstnávat učitele, rodiče dětí, politické pracovníky, funkcionáře Československého svazu mládeže i vedoucí oddílů a pionýrských skupin. Nelze přehlédnout, že tu musí pomáhat i vědečtí pedagogičtí pracovníci, stejně jako naši umělci, zvláště spisovatelé knih pro děti.

Cíle socialistické výchovy jsou jasné, víme jaké budoucí občany naši země jsme povinni vychovat. Pionýrská organizace představuje velikou sílu organizovaného kolektivu, jíž je nutno všestranně využít. Je to však organizace dětí, a tedy především ony v ní musí nacházet odpověď na všechny své tužby a přání.

Pionýrská organizace a škola

Pomáhat škole a učitelé v jejich úsilí o získání hlubokých vědomostí a o dosažení uvědomělé kázně je jeden z hlavních úkolů pionýrské organizace. Škola je povinná dát dětem pevné a trvalé vědomosti. Jejím posláním je vychovat z dětí budoucí kvalifikované pracovníky a oddané občany

naši vlasti. Hlavním prostředkem k tomu je vyučování. Na jeho úrovni závisí i úroveň vědomostí dětí.

V čem má tedy škole pomáhat pionýrská organizace? Setkáváme se nejdříve s otázkou: »Jak může být pionýrská organizace,« říkají někteří učitelé, »naším předním pomocníkem, když sama potřebuje pomoci od nás?« Je to otázka, která svědčí o naprostém nepochopení poslání vychovatele-učitele. Co bychom si pomyslili o hospodáři, který by jen obhlížel zrní v pytlích na sýpce a čekal, kolik dá po hektaru, když říkájí, že je to zrní vysoce kvalitní, a přitom neudělal nic víc? Srovnání se snad bude zdát velmi naivní. Jestliže se však nad ním zamyslíme, uvědomíme si, že ani pionýrská organizace se nestane a nemůže stát pomocníkem učitele, bude-li ji pozorovat jako onen hospodář zrní v pytlích a neudělá nic k tomu, aby veliké síly, která je v každém dětském kolektivu, bylo správně využito.

Všeobecně se tvrdívá, že pionýrská organizace ještě zdaleka neposkytuje škole a učitelům takovou pomoc, jaká se od ní očekává. Nebude tomu jinak ani v budoucnosti, budeme-li i nadále pokračovat v dosavadní praxi.

»Má-li být pionýrská organizace naším pomocníkem, nuže ať pomáhá,« řekli si mnozí učitelé. A tak z pionýrské činnosti doslova vyprchalo všechno — nebo převážně všechno — co dělá pionýrskou organizaci opravdu pionýrskou organizací a jednoduše se to nahradilo dalšími formami vyučování.

Začíná pionýrská »schůzka«. Děti usedly (lépe řečeno — zůstaly sedět) ve svých lavicích a čekají, co bude dnes na »programu«. Nikdo se jich totiž nezeptal, co by samy chtěly dělat.

»Tak prý vám nejde zeměpis,« začne vedoucí, který má dobrý zvyk hovořit před schůzkou s učiteli. »To bychom špatně pomáhali škole. Pionýr má být první v učení. Zopakujeme si tedy hlavní města evropských států. Pojď k tabuli a ukaž nám...« — Čím se liší taková »pomoc« od vlastní hodiny zeměpisu? A jestliže vedoucího dělá sám učitel, měl by jen zapisovat známky do žákovských knížek, aby tu opravdu nebylo rozdílu.

Protože se stal celkem běžným názor, že pionýrská práce má být něčím zajímavým, změnil se prostě takové nastavení vyučování asi tímto způsobem: »Zavři oči a ukaž nám hlavní město Francie.« Nebo: »Dávejte si hádanky: začíná to P... a leží to na řece S...« Pripustíme, že si při tom děti tříbí paměť, možná že se i zasmějí při nějakém omylu, ale co se tu dovede nového, o čem jim dá taková schůzka víc než zeměpisná učebnice? Jindy prostě vezmou čítanku a čtou. Na jiné škole opakují slovíčka z ruštiny, jinde zase nejde matematika, je třeba tedy poskytnout »pomoc«. Je se potom možno divit, že chlapec na otázku: »Proč zanedbáváš pionýrské schůzky, dávno jsi už mezi námi nebyl,« odpovídá: »Mně se lépe učí samotnému a ze školy si stejně všechno pamatuji.« Mezi uvedenými příklady jsou jen malé obměny. V podstatě jsou však pionýrské schůzky na mnoha školách stejné: opakuje se v nich probrané učivo. Po nějakém čase začne zájem dětí opadávat, sny, s nimiž přicházely do pionýrského oddílu, po-

malu vyprchávali. Na konec zůstane jen několik věrných, kteří se nijak nechtějí smířit s myšlenkou, která je jim tak drahá, že by někdy mohli pionýrský oddíl opustit. Ti se pak zabývají od schůzky ke schůzce nezájmem ostatních, srdce se jim plní hořkostí a docházejí pomalu k závěru, že nic nesvedou, že u nich nikdo nemá o Pionýra zájem. A zatím za okny zní veselý smích dětí, které si našly na hřišti, v koutě zahrady, za městem nebo na okraji lesa za vesnicí místo pro své schůzky. Na mnoha školách byla provedena tak zvaná nauková shromáždění. Děti si připravily referáty, které pravdě a po nocích opisovaly z různých časopisů. Nevložily do nich ani špetku svého srdce a svého zájmu. Co jim také zbývalo jiného. Datum shromáždění se blížilo, časopisů je po ruce málo, vezme se tedy první, na který přijdeš. »Svědomitý« učitel ještě i sám časopisy vyhledal a vhodné články zaškrtl. S bohatým »materiálem« přišly pak děti na shromáždění o Boženě Němcové. Jeden předčítal životopis. Protože byl dlouhý, bylo nutno jej rozdělit mezi dva či tři žáky. Učitel literatury měl ještě doslov. Rozvedl to, nač děti samy nestačily. Někdo vybral kousek povídky a předčítal. Zdramatisoval úryvek z Babičky. Minuty běžely — bylo nutno končit. Nejednomu dítěti unikl radostný povzdech: »Konečně!«

Co říci o různých naukových shromážděních z matematiky, která se stala prostými reprodukcemi učebnic matematiky? Stačilo by vzít několik plánů pionýrských skupin a nahlédnout do oddílů »Pomoc škole«, abyste si uvědomili, že na takové nápady by děti nikdy samy nemohly přijít: »Budeme kontrolovat domácí práce...« »Na pomoc učebně výchovnému procesu zařadíme do činnosti hodnocení prospěchu...« atd.

Aby byla zajištěna ještě dokonalejší »pomoc škole«, byl na některých školách ustaven »režim dne«, který je nutno předkládat ke kontrole a který se stal součástí vyučovacího rozvrhu. Život dětí byl rozškátulkován tak dokonale, že se z nejsvědomitějších stali otroci nadiktovaných rozvrhů mimoškolního zaměstnání. Režim dne má pro školáka nesporně velký význam, neboť ho učí hospodařit dobře s časem, kterého mají děti často málo. V žádném případě však nemá být opatřením, které přehlíží osobní zájmy a záliby dětí, které jim předpisuje, kdy mohou a kdy nesmějí jít ven, kdy mají a kdy nesmějí číst, kdy mají a kdy nemají pomáhat v domácnosti.

Nejinak je tomu i s pomocí při výchově uvědomělé kázně. Div že se dětem nedávají opisovat pravidla chování. V pionýrském oddíle se vedou přehledy o chování, na stěnách visí grafy a tabulky, do nichž jsou více méně pravidelně (záleží to na náladě dětí) zapisovány černé, červené a kdovíjaké jiné tečky. Tedy opatření převážně administrativního rázu. Důležitou součástí velké většiny schůzek pionýrské družiny se stalo »hodnocení« chování (a samozřejmě i prospěchu). Vytahují se pak všechny sešitky se zapsanými hříchy, počítají se čárky a křížky, které představují prohřešky a přestupky, dělají se různá »opatření«, nezbytně doprovázená komentářem učitele nebo vedoucího: »To jsi pěkný pionýr!« Vede to tak daleko, že se děti začínají přetvařovat. Aby měly pokoj od neustálého napomínání, jak se má, nebo nemá pionýr chovat, nacházejí si mnohdy velmi

prosté řešení: zastrčí svůj pionýrský šátek do kapsy nebo do aktovky. Jdou po ulici, poskočí si, zavýsknou, zavolají přes ulici na kamaráda, rozběhnou se rychleji, než je zvykem u »vyspělých« pionýrů, sklouznou se po ledovce a jsou spokojeni, protože mají šátek dobře schovaný. Před pionýrským domem si jej pečlivě uvazují, upravují jeden druhému a rázem se z nich stávají docela »jiní« lidé. Nasazují potřebný »pionýrský obličej«. Z oddílové a skupinové rady se stává dohlížecí orgán.

Chtěli bychom uzavřít tento zdaleka ne vyčerpávající přehled o tak zvané pomoci škole.

V čem tedy hledat východisko? Pionýrská organizace má a musí být opravdovým pomocníkem školy a učitele. Toho nedosáhneme v žádném případě způsobem, o němž jsme hovořili. To je jen cesta k utlumení zájmu dětí o práci v oddíle a družině. To je návod na šablonu, která ubije všechno dětské a kouzelné, co má práce v oddíle a družině dětem přinášet. Pomoc škole nelze chápat tak úzce, aby byla jen doplňkem vyučování. Z pionýrské činnosti nelze vytvářet další vyučovací hodiny. Je nutno dát jí především daleko rozmanitější formy a vidět její cíl v jiné činnosti dětí než jen v opakování učiva. Uvedu několik možností. Ve třídě je na př. koutek zelené přírody. Děti se o něj svědomitě starají. Doplnují jej neustále něčím novým. Jindy zkoušejí jednoduché pokusy, jimž se učily v hodině biologie. To vše působí dětem mnoho radosti. Na zahradě jesenné jedenáctiletky si děti na př. zřídily celou zoologickou zahradu. Našly byste v ní mývaly, muflona, srnce, lišku, králíky, slepice i meteorologickou stanici. Děti zhotovují klece, starají se o svou »zvěř«, pozorují ji, vědí, jak se chová. Na bohaté zahradě velkopavlovické osmiletky dozrává ovoce, zelenina, květiny. Děti pracují na zahradě s velkým zájmem. V řeporyjské osmiletce besedoval na staré tvrzi s dětmi sám Václav Šašek z Mezihoří o své cestě »Z Čech až na konec světa«. Tvrz si vyrobily děti samy, Václava Šaška představoval vedoucí. Iluze byla dokonalá. Film, rozhlas, divadlo, noviny (ovšem pro děti!), návštěva závodu, vycházka jarním lesem, fotografický kroužek, modelářský kroužek — to všechno pomáhá škole. I tu je ovšem nutné využít plně vynalézavosti učitele, vedoucího a samozřejmě i dětí, aby se každá věc stala pro ně zajímavou. V čem tedy spočívá úkol pionýrské organizace, pokud se týká pomoci škole? V získávání zájmu dětí o všechno, co je obklopuje, ve výchově k dychtivé zvědavosti, aby neprošly okolo jediné věci a události bez otázky: »Proč? Jak to? K čemu?«

Ve sjezdovém referátu se říká: »Podstata výchovy v pionýrské organizaci je v tom, aby právě silou kolektivu byly vedeny děti k touze po vzdělání, k upřímné snaze co nejlépe se učit. Zdravá ctižádost být dobrým žákem, spojená s pochopením, že poctivé učení a uvědomělá kázeň přináší nejen osobní prospěch, ale je užitečná pro celou naši společnost, je nejlepším pomocníkem učitele.«

Pomoc škole nelze však zdaleka omezovat jen na rozumovou výchovu. Obrátila se na nás Maruška K., žákyně 6. třídy osmiletky ve Vysokém

Mýtě: »Porad'te mi, co mám dělat, nevydržím u jedné věci, mám slabou vůli.« Upřímná otázka. Odpověď na ni zajímala stovky jiných dětí, které si rovněž upřímně přejí mít pevnou vůli: takovou, jakou mají hrdinové jejich snů: letec Kožedub, sportovec Zátopek, cestovatelé Hanzelka a Zikmund, národní hrdinové Julius Fučík, mladogvardějci. Odpovídající na takové otázky dětí, pomáháme v nich vychovávat vlastnosti, kterých je v nejvyšší míře třeba k dobrému učení.

Tu nestačí jen všeobecné výzvy k dětem, aby pomáhaly škole. Takovou činnost je nutno dovedně organisovat s dětmi. Děti vždycky měly a vždycky budou mít blíže k poutavé hře než k vysedávání — nudnému a zdoluhavému — ve školních lavicích. I hrou se děti mnohem naučí a dá jim mnohem víc než sebepracnější referát. Špatně chápáná pomoc školy působí jako dusivý mrak na celou pionýrskou činnost. Proto je třeba ji vážně řešit. Hlavním úkolem pionýrské organisace je poskytovat škole pomoc v nejširším slova smyslu ve všech složkách výchovy. Tuto pomoc nelze však zaměňovat s metodami školské práce. Zájem dětí, vhodně a taktně usměrňovaný, rozvíjení samostatné, tvořivé práce musí být i tu rozhodujícím činitelem. Velký význam je třeba přikládat praktické práci dětí, pokusům, rukodělným pracím v kroužcích, exkursím, aby tak děti pochopily úzkou spojitost mezi tím, čemu se učí ve škole, a životní praxí.

Rozvíjení samostatné práce a dětské tvořivosti

Před nějakou dobou byl v sovětském satirickém časopise »Krokodil« uveřejněn tento obrázek: Pod košatým stromem na prostřeném koberci sedí způsobilá děti. S větve na řetízku visí čajník. Pod ním mezi hraničkou dříví svítí elektrická žárovka. V koruně stromu sedí muž a natáčí gramofon, který hraje pionýrské písně. Od řeky přináší dívka na velkém podnosu svůj nález — hřib. Nad dětmi stojí učitelka: »Děti, kdo si chce poskočit, zaběhat, nebo něco udělat, řekněte to tetě Nině, ona to za vás provede!«

Byl by to žertovný obrázek, kdyby skutečnost nebyla mnohdy navlas stejná. Děti sedí se založenýma rukama a čekají, co nového jim dospělí zase vymyslí do plánu »pionýrské« činnosti.

Zkoušel jsem na nejedné škole, na nejedné besedě s dětmi dostat odpověď na otázku: »Co byste chtěli zajímavého udělat, čím byste se chtěli pochlubit, co vás vůbec zajímá?« Kromě odpovědí o kopané, písničkách a tancích jsem se o dětských zájmech nedověděl nic. Cožpak naše děti nemají přání proslavit svou družinu, oddíl, skupinu? Cožpak netouží po nějakém hrdinství? Cožpak nesní o tom, čím jednou budou, jaké slavné činy vykonají? To všechno přece patří k jejich věku. Nemají-li odpovědi na danou otázku, pak je tu jen jedno vysvětlení, které se potvrzuje den ode dne jasněji: všechny póry života dětí byly jakoby ucpány výmysly dospělých. Děti nevědí, co všechno by měly na své družině, oddíle a skupině požadovat kromě obvyklých »schůzí«. V čem tkví příčina?

Pionýrská organisace má být organizací dětí, nikoliv učitelů ani vedoucích. A přece její činnost je namnoze organizována tak, aby uspokojila představy o pionýrské organizaci, jak by totiž podle úsudku mnoha dospělých měla vypadat.

Vyslovuje se velmi často námitka: »Ale děti přece nemohou samy určovat formy práce v Pionýru. Jsou nesvědomité, není na ně spolehnutí, uloží-li jim úkol, jistě jej nesplní.« Je to námitka při nejmenším přehnaná. Není přece možné, aby byly takové všechny děti. A kde je psáno, že děti jsou již od narození aktivní, svědomité, pečlivé, pracovitě? Všem těmto vlastnostem se přece mají děti naučit, získat je v životě, ve škole, v pionýrské práci. Budou-li za ně však všechno dělat vedoucí a učitelé, stanou se děti jen pouhými diváky. A tak je tomu bohužel ve většině případů. Vzpomínám si na drobný obrázek: Bylo to před volbami do národních výborů. Přišel jsem na besedu s dětmi 5. třídy. Chtěly vědět něco o Timurovi. Velmi je zajímala otázka timurovské party. »A mohli bychom my také dělat něco takového jako Timur?« Na oknech byly vylepeny barevné květy a velké iniciály N V. Bylo to opravdu pěkně vyzdobené okno. »Nu, vidíte,« povídám, »to je také pěkný kus timurovské práce.« Děti sklonily hlavy. »Nu, copak?« Mlčení. Až potom: »To jsme nedělaly my, to soudružka učitelka.« »A co vy, bojíte se stoupnout si na okno? Nedovedete vystříhnout holubičku, květinu? Neuděláte taková pěkná písmena?« Děti přišly do třídy a bylo všechno hotovo. Stačilo se jen rozhlédnout kolem sebe a zjistit, že jejich třída je před volbami skutečně pěkná. Tento příklad je opravdu jen drobnou ukázkou práce dospělých, kteří přebírají práci dětem, a mívá daleko rafinovanější formy.

Zasedá skupinová nebo oddílová rada. »Co bude dnes na programu?« zeptá se předseda oddílové rady. Vedoucí mu podá dlouhý seznam »úkolů«. Nelze se potom divit, že řízení skupinové nebo oddílové rady zůstává na vedoucím. A to je ještě jen v těch případech, kdy vedoucí má připraven jakýs takýs program a sdělí jej před schůzkou rady předsedovi. Zpravidla se předsedova úloha vyčerpává jen dvěma projevy: »Zahajuji skupinovou radu s pionýrským pozdravem: K budování a obraně vlasti buď připraven.« A stejná slova na závěr. Všechno, co je mezi tím, »odřiká« vedoucí. Děti stačí jen pokyvovat hlavami, vyjadřovat svůj souhlas — případně nesouhlas.

Jak tedy rozvíjet samostatnou a tvořivou práci dětí? Je možno odpovědět velmi stručně: za účasti celého pionýrského aktivu a jeho prostřednictvím. Kdo tvoří pionýrský aktiv? V mnoha školách je pojem pionýrského aktivu buď zcela neznámou věcí, nebo se vykládá nesprávně. Pionýrský aktiv je tvořen členy oddílových a skupinových rad, předsedy zájmových kroužků, starosty tříd, členy redakčních rad nástěnných novin a všemi dětmi, které mají, třeba jen na omezenou dobu, určitý úkol. V takovém aktivu je velká síla pionýrské skupiny.

V našem artěkovském oddíle byl připravován pochod do Krymských hor. Vedoucí dala dětem na vybranou: »Chcete podniknout malý, jen málo

obtížný výlet na jeden den, nebo si troufáte pustit se na dva dny, nocovat pod stanem v drsných horách, kde zcela určitě promokneme?» Děti si přirozeně vybraly pochod obtížnější. Kdepak chtít na nich jenom jednodenní vycházku! A hned začala příprava: oddíl si zvolil náčelníka pochodu, tři kuchaře, dva zdravotníky, dva hospodáře a redaktora nástěnných novin, které měly být vydávány na pochodu. Tak vznikl devítičlenný aktiv vedle vlastní pětičlenné oddílové rady. Vedoucí oddílu si vzala na starost přípravu náčelníka pochodu: seznamovala ho s mapou, určovali spolu místa odpočinku, tempo pochodu, našli místo, kde bude postaven stanový tábor. Na pochodu měl náčelník řídit všechno samostatně. Byl skutečným »náčalstvem«, jeho rozkazům bylo třeba se podřídít. Přípravu kuchařů měla na starosti Eva Semjonovna — kuchařka. Sestavili společně jídelní lístek, dali jej schválit lékařce tábora, vypočítali potřebné množství jednotlivých potravin, stanovili postup při přípravě jídel, službu k ohni. Děvčata opravdu cítila velkou odpovědnost za nasycení celé výpravy. Zdravotníky připravovala sestra — odborná pracovnice. Učila je obvazovat a ošetřovat rány, vybrali společně potřebné léky: líh, nějakou mast, jodovou tinkturu. Zdravotnice se učily stavět stan, který se měl stát na pochodu ošetřovnou. Nesly s sebou bílé pláště, na místě pak zhotovily cedulku s nápisem: Ošetřovna. Přijímací hodiny 9—10, 15—16. Nikdo by jim nebyl vymluvil, že nejsou důležitými osobami na pochodu. Stejně tak se připravovali hospodáři i redaktor nástěnných novin, který si vybral své dopisovatele v jednotlivých družinách, připravil barvičky, pastelky, čtvrtky papíru. Teprve po skončení příprav se vydal oddíl na pochod. Není divu, děti byly nadšené, neboť to byl opravdu jejich výlet. Přirozeně, že je doprovázeli dospělí, ale děti si počínaly ve všem velmi samostatně. A tak to má být s aktivem i při běžné školní práci.

V jednom oddílu odjel vedoucí na hory. Oddíl zůstal sám. Děti se přestaly scházet, činnost oddílu úplně ustala. Čím to bylo? Což je dovedl zaujmout jenom vedoucí a pak už nikdo druhý nebo nic jiného? Ne. Vedoucí je vůbec nevedl k samostatnosti, takže nevěděly, co mají samy dělat. Kdyby byla bývala v tomto oddíle práce dobře vedena, nikdy by nebylo mohlo k něčemu podobnému dojít.

Začneme vedoucími družin. V družině prožívají děti velkou část pionýrského života. Vznikla u nás kdysi celá dlouhá diskuse, mají-li vedoucí a učitelé nechat děti v družině pracovat samotné. Hovořilo se s obavami, že to špatně dopadne, jak asi bude schůzka vypadat, co všechno děti nesvedou. Jistě to bude s družinou vypadat velmi špatně, ponecháme-li ji bez dohledu a nebudeme-li se starat, jak je vedoucí družiny k své práci připraven. Příprava vedoucího družiny je jedna z nejdůležitějších forem práce s aktivem. Kolik toho vedoucí družiny musí znát a umět? Naučit novým písničkám (a není-li zpěvákem, musí si jako náhradu najít někoho jiného), vědět, kde se promítá nový film, jakou hru si zahrát v lese, jak udělat odpoledne hádanek, jak provést šachový turnaj, jak vyrobit hvězdu na novoroční stromek, ozdoby a masky k novoroční slavnosti, kde získat

potřebné a vhodné dřevo na zhotovení budek pro špačky atd. Nechceme, aby vedoucí družiny byl všeumělcem a vševědem, musí si jen umět najít pomocníky v družině. Všechny vedoucí je třeba učit mnoha potřebným věcem. Ale kdo je má učit? V místech, kde jsou pionýrské domy, není se o to třeba zvlášť starat, protože každý pionýrský dům počítá s kursy pro vedoucí družin. Všude jinde je nutno plánovat v činnosti skupiny práci s vedoucími družin a svěřovat jejich přípravu různým pracovníkům podle rozmanitosti úkolů: jednou vede přípravu vedoucí oddílu, který se zajímá o hry, po druhé učitel zpěvu, skupinový vedoucí, který dovede vyrábět pěkné ozdoby z papíru a lupenky. Tak se vnese do života družin čilý ruch a pestrý život.

Podobně je nutno vést i ostatní členy oddílové rady a ukázat jim, jak mají sestavit číslo nástěnných novin, jak provést hokejový turnaj, jak uspořádat lyžařský závod o přeborníka oddílu, jak se starat o koutek živé přírody ve třídě, jak psát kroniku, jak připravit výlet na kolech, jak provést zajímavé shromáždění. Není to práce snadná ani jednoduchá. Její výsledky se však projeví v podstatně větší aktivitě dětí, v jejich spokojenosti a ve skutečném pionýrském ruchu a životě celé skupiny. Je k tomu zapotřebí mít jasno o úkolech a poslání pionýrské organizace a dobře využívat všech sil, které při tom mohou pomoci. Takových přátel, kteří oddílu, skupině i družině ochotně pomáhají, je přece v každé škole dost. Nesmíme přitom zapomínat ani na rodiče dětí a na soudruhy z patronátního závodu. Nesporně by se tímto způsobem daleko více připoutali ke škole nežli jen planým povídáním a schůzováním. V každém případě nelze s aktivem jen hovořit a schůzovat. Děti je nutno naučit praktické práci.

Je nutno upustit také od všech nedomyšlených akcí a funkcí, které se dávají dětem při volbě oddílových nebo skupinových rad. Co má dělat místopředseda skupiny, jaké jsou úkoly jednatele oddílu, co dělá zapisovatel, co soutěžní referent, referent prospěchu a kázně a podobní »funkcionáři«, kteří se líhnou rok co rok vždy při volbách? Nikdy nebyly vydány pokyny k volbám takových »činitelů«. I tu je nutno dbát míry, aby nedocházelo jen k prázdnému spolkaření.

Práce s aktivem je prostředkem k rozvíjení samostatnosti dětí a k jejich tvořivé práci. Jen tak získají děti opravdu blízký vztah ke své pionýrské organizaci, protože ji konečně zcela správně začnou považovat za svou organizaci. Jen tak se budou učit samostatnosti v jednání, v myšlení, jen tak se naučí i odpovědnosti za svěřený úkol, přesnosti a pečlivosti při jeho plnění. Proto tedy práce s aktivem není jen organizační záležitostí, ale skutečnou výchovou, která sleduje cíle školy a pionýrské organizace při přípravě budoucích občanů naší země.

Mnoho z toho, co se doposud chápe pod pojmem pionýrské činnosti, svědčí o tom, že se naši učitelé nedostali podstatně dál, než byly bývalé žákovské organizace, které pomáhaly učitelům především při organisování pořádku ve třídě, na chodbě a vůbec ve škole. Pionýrská organizace má však mnohem význačnější poslání. Má věnovat velkou pozornost chápání

všech zájmů dětí, jejich věkových zvláštností, má všestranně rozvíjet jejich schopnosti, učit je samostatně se rozhodovat, jednat, organisovat. Jak velkého taktu, pochopení pro všechno, čím děti žijí, jaké trpělivosti a úsilí je k tomu zapotřebí! Jako bych však už zřetelně slyšel první námitku, která bude jistě vyslovena: »A co všechno by měl učitel ještě dělat, vždyť už toho má tak jako tak dost.« Připouštím, že jsou učitelé pracovní velmi zatížení, současně však tvrdím, že rozvoj samostatnosti, výchova dětí k tomu, aby se považovaly samy za hospodáře své skupiny, oddílu, družiny, tedy výchova k iniciativnosti, rozhodnosti v jednání a myšlení, je jednou z hlavních otázek výchovy nejmladší generace. Na jejím vyřešení závisí i mnoho dalších otázek — mezi nimi ve velké míře i prospěch a kázeň. Je se tedy třeba rozhodnout, zda k tomu všemu má učitel pomáhat a zda má zaměřit svou pozornost právě k tomuto bodu. Neboť výchova k samostatnosti a zachovávání zásady, že pionýrská organizace je především organizací dětí, neznamená nikterak izolovat se od veškeré činnosti pionýrské skupiny. Naopak, všechno potřebné si děti osvojí jediné za pomoci zkušeného vychovatele, který zná dobře děti, který zná míru jejich sil a dovede také s velkým pedagogickým citem usměrňovat všechna jejich přání a žádosti.

Rozvoj samostatné práce dětí je tedy jediné správnou cestou k podstatnému oživení pionýrské činnosti. Významná úloha při tom připadá pionýrskému aktivu. Ten je nutno ovšem učit na praktických, konkrétních úkolech, aby se mohl při zachování pedagogické odpovědnosti dospělých, t. j. učitelů a vedoucích, stát skutečným organisátorem dětského života.

Proti formalismu a jednotvárnosti v pionýrské práci

Pokusíme se nyní zabývat se otázkami, o nichž jsem se už zmínil, poněkud podrobněji a osvětlit si je na příkladech. Máme před sebou dva namátkou vybrané zápisy o pionýrských schůzkách. První zní takto:

»Zahájili jsme pionýrským pozdravem. Pověření pionýři hlásili, kolik padlo poznámek a pětěk za uplynulý týden. Jeden z nás odskočil do třídy, přinesl atlas, matematiku a ruštinu. Soudruh vedoucí nám řekl, abychom si nakreslili mapu Čech, označili Vltavu a Labe, několik měst a hory. Z matematiky si vybrali chlapci a děvčata svého zástupce, který měl počítat úsudkové příklady. Ještě jsme měli dosti her. Schůzka se chýlila ke konci. Rozešli jsme se s pozdravem „Čest práci“. J. Č. Potštejn.«

Znění druhého zápisu:

»Nyní naše schůzka vypadá takto: Nejdříve provedeme linějku. Potom některý z nás přečte vypracovanou přednášku (naposledy to byla přednáška o národním hrdinovi Janu Švermovi). Potom povídáme o tom, co se stalo ve světě a v naší republice. Potom čteme knížku a vedoucí se ptá na poznámky, které žáci dostali. Někdy také něco děláme. B. P., Velké Meziříčí.«

Tyto zápisy dokreslují výmluvně naše závěry. Co je společné oběma zá-

pisům, které jsou jen namátkou vybrány z mnoha podobných a jsou tedy téměř typickými ukázkami?

Vane z nich především suché schůzování, které si celkově nezadá se špatnými schůzemi dospělých.

Na první pohled je zřejmá improvizovanost pionýrských schůzek. Vedoucí se rozhoduje o programu až na místě.

Typický pro tyto schůzky je i formalismus, který se projevuje v chtěné ideovosti (referáty dětí, rozhovory o událostech ve světě a u nás) i v přeceňování dětských sil (posuzování prospěchu a tak zvaná pomoc škole).

Jako resumé z toho všeho vyplývá nudnost a nezajímavost takových schůzek. Museli bychom se opravdu divit, kdyby takové schůze dětí přitahovaly. A tu jsme u jádra problému: v literatuře o práci sovětských pionýrů často čteme, že celá činnost má být »krasočnoj i soděržateľnoj«, tedy pěkná a obsažná. Jaképak dojmy si asi přinášely děti z oněch dvou schůzek? Jak hluboce na ně zapůsobily? Co nového v nich probudily? Co jim odhalily, na jaké otázky jim odpověděly? Kolikrát se k nim ve svých vzpomínkách vrátí? Máme oprávněné obavy, že za týden, ba snad ještě dříve, žádné z dětí si na události na oněch schůzkách ani nevzpomenou. Všimněme si nechtěné ironie v poslední větě druhého zápisu: »Někdy také něco děláme!«

Všechno, co se děje v družině, oddíle, skupině, má být pro děti nevšedním zážitkem. Má se lišit od všeho nudného, šedivého, nezajímavého jako den od noci. A zatím? Děti jsou nuceny k tomu, aby vysedávaly ve svých třídách, sotva skončí vyučování, aby naslouchaly šedivému schůzovacímu jazyku.

Jsou vychovávány v rutinované řečníky, kteří hovoří, co a jak jim slina na jazyk přinese. Snad to může působit na toho, kdo jednou za čas nahlédne do školy a do pionýrského oddílu a je pak docela u vytržení, jak uvědomělé máme děti. Máme, ale nemělo by se to projevovat jen v řečnických tirádách, nýbrž v dětských činech.

Odpovídá takováto činnost opravdu zájmům dětí, jsou skutečně jejich přání a tužby tak šedivé, že se s tím mohou spokojit? Zdaleka ne. Vliv a představy dospělých skreslují a zamlžují sice dětem obraz o pionýrské organizaci tak, že pomalu ani nevědí, co od ní mají očekávat, co je dovoleno a co není dovoleno. Podívejme se, čím žije velká část našich oddílů a skupin: není-li v měsíci nějaké výročí, významná událost, jsou vedoucí i učitelé mnohdy na rozpacích, co se má při schůzce dělat. A tak tedy plány mnoha pionýrských skupin se převážně skládají z akcí k různým výročím. Protože jich na některý měsíc připadá víc než dost, vzniká pak pro vedoucí i pro učitele problém, jak to všechno »zvládnout«. Forma jedné slavnosti se od druhé nijak neliší. Přitom však nikdo nebere na vědomí, že je nutno seznamovat na příklad s výročím Velké říjnové socialistické revoluce děti 4. a 5. tříd docela jinak, než žáky 7. a 8. tříd.

Největší nedostatky se tu projevují zvláště v družinách. I tu se vytvořila šablona, která brání rozvoji iniciativy dětí. Na většině škol byl

v domnění, že si nelze pionýrskou práci jinak představit, stanoveny dny, kdy se děti mají scházet. Družině je vyhrazena, dejme tomu, středa. Už tímto faktem se zužuje namnoze pionýrská činnost na jediný den v týdnu. A co ostatních pět dnů v týdnu? Volný čas dětí není přece natolik omezen, že by v ostatní dny neměly již příležitost k ničemu jinému, než k různým kroužkům, hodinám hry na klavír a podobným povinnostem. I v tyto dny hledají děti příležitost, aby se mohly scházet. Nepovažují to však již za pionýrskou činnost, protože pionýrská schůzka bude až ve středu. A na schůzce družiny si přece nemohou »dovolit« dělat totéž, co dělají v ostatní dny. Je velkým svátkem, když se dostanou na pěknou vycházku. A i tu jim někdo musí organisovat, »aby šly uspořádaně, nepobíhaly, nehovořily příliš hlasitě« atd. Jak je to pro děti nudné, jak je to mění v panáčky odsouzené k tomu, aby neudělaly ani krok mimo plán.

Z toho, co už bylo řečeno, vyplývá, že pionýrskou činnost, a to zvláště činnost v družinách, nelze omezovat na stanovený den v týdnu a že je nutno ponechat dětem daleko více možnosti, aby uplatnily svou fantasií, svoje přání, aby se vyžily. Nechceme tím ovšem říci, že je nutno ponechat děti samy sobě, aby si dělaly, co se jim zachce. Ukázali jsme již, že je třeba naučit vedoucí družin praktické práci, a v té vidíme hlavní pomoc, které se má dostat družinám. Vždyť všechnen úspěch ve vedení Pionýra závisí na taktním a zkušeném vedení dětí.

Je třeba vyvést děti ven ze tříd a přivést je k poznání, že pionýrská činnost nemá mít nic společného s vysedáváním, schůzováním, referováním a děláním přehledů o prospěchu a kázní. Děti si musí uvědomit, že ve svém oddíle nebo družině mají najít všechno, po čem jejich dětská duše touží. Vedoucí musí tedy dosáhnout toho, aby děti uspokojovaly své zájmy v pionýrském kolektivu a nikoliv, jak je to zatím běžné, mimo něj v různých skupinkách a partách, které se pokoutně scházejí. Není to tak obtížné. V listopadovém čísle časopisu »Vedoucí« byl z »Literaturnoj gazety« uveřejněn překlad Paničova článku »Pionýrská stezka«. Domníváme se, že článek je tak podnětný pro všechny pedagogy, že by jej měli prostudovat a zamyslet se pak nad náplní schůzek v našich pionýrských skupinách. Zamyslel se nad ním i ředitel jedenáctileté střední školy v Hranicích Jan Tesař. Všiml si, že je v jedné třídě skupinka chlapců, kteří jen s velkou nechutí navštěvují občas schůzky pionýrského oddílu. Zato však byli velmi čilí, kdykoliv se sešli. Hovořil s nimi o jejich plánech. Chlapce to táhlo k lesu, k řece, zatoužili po dobrodružství. Ředitel školy v nich objevil zárodek družiny, o níž četl v Paničově článku. Přátelský, družný, pracovitý, obětavý, ochotný kolektiv. Stačilo dát chlapcům jen několik námětů a rad a byli do díla jako žhaví. Ukázal jim obrázky »pionýrské stezky«, která odhaluje před dětmi kouzelná tajemství a tím je vzrušuje. Pochopili, že na ní mohou prožít něco nevšedního, mimořádného, co se vymyká z každodenního školního života. Vymyká, ale současně nijak neodporuje výchovným cílům školy.

Jakým pramenem k probuzení citovosti a touhy po vykonání něčeho

hrdinského může být správně pochopená romantičnost, jak ušlechtilé rysy pomáhá v dětech vychovávat! Celým svým srdcem touží přece většina dětí po romantických počtcích. Tam, kde se jim jich nedostává v potřebné míře, hledají je samy. A je třeba říci, že ne vždycky na správných místech. Vyhrabávají pak zaprášené, ušpiněné, potrhane sešity Rodokapsů, nebo knihy, které nepatří do dětských rukou. Takovou četbou pak ukájí své romantické sklony. Na význam romantiky v životě dětí se v práci pionýrské organizace zapomnělo téměř docela. Je to však síla, která by nesporně pomohla vytvořit v dětech zcela jiný, hlubší, neformální, ba přímo citový vztah k oddílu, skupině a družině.

Vedoucí oddílu na raspenavské osmiletce, soudružka Květa Brožová, to dobře pochopila. Připravila s dětmi hru »Vysvobodte Buratina a Malvínu z moci hrozného Karabase-Barabase« podle známé povídky Alexeje Tolstého. Několik týdnů žily děti ve vzrušeném hledání zpráv o vězních, procházely cestou necestou lesem, poli, lukami, luštily dopisy, které jim posílala tu »vrána«, tu zase »stará vrba«, jindy opět Buratino nebo Malvína. Hra je docela uchvátila. V ní se i zpevnil kolektiv oddílu, který společně prožíval všechny osudy hledaných loutek. Nebylo třeba ustanovovat den, kdy »je plánována« pionýrská práce. Byla tu prostě po celý týden.

Nebo kolik práce si na příklad dají děti v Artěku, aby našly vhodné místo pro pořádání táborového ohně! Nemůže být kdekoliv. Už jeho umístění má probouzet v dětech pocity něčeho zvláštního, neobyčejného. Procházely celým artěkovským parkem, než se rozhodly, že táborový oheň bude uspořádán přímo na břehu Černého moře pod černým masivem převísle skály. Šumění moře u nohou a hluboký stín s tajemnou jeskyní ve skále se staly romantickou kulisou ohni, u něhož děti besedovaly o přátelství, zpívaly desítky písní a naslouchaly praskotu suchých větví. Srdce se při tom otvírala všem dojmům. Okamžiky, na které děti jistě nikdy nezapomenou.

Kolik krásné romantiky najdou děti v příběhu o Tímurovi a jeho partě! Nejeden oddíl a družina zatoužily, aby měly také takovou partu. Nikdo jim nepředepisuje, kdy se mají scházet, co mají projednávat, nesvolává je hlas školního zvonku, nýbrž zvuk nejrozmanitějších signálů, které si umně samy vynášly. Naše děti by chtěly prožívat něco podobného. A zatím smutně věsí hlavu: »U nás to není možné. Nám by to nedovolili.« Když to není dovoleno v oddíle nebo v družině, hledají to mimo oddíl, mimo družinu. A v mnohých vzniká i domněnka, že v pionýrské organizaci něco takového není dovoleno.

Je třeba řešit otázku, jak tu plně využívat zájmu dětí. Vždyť všechno, co se děje v družině, oddíle i celé skupině, je nutno postavit na tomto základě. Chtěl bych upozornit jen na část tohoto problému, t. j. jak rozvíjet zájmy dětí. Nezřídka se setkáváme s tvrzením, že děti nic nezajímá. To je theorie v podstatě nesprávná a falešná. Jaké by to byly děti? Pravda je spíše taková: děti mají mnoho zájmů, nesvěřují se však s nimi každému. Nesvěří se s nimi těm, o kterých předem vědí, že všechno, co je dětem nej-

světější, se jim stane předmětem posměšků, odmítání, nebo že jim za to dokonce vyhubují. Abychom pochopili, co všechno zní v dětském přání, k tomu je třeba citlivého ucha a ještě citlivějšího srdce.

Děti touží plavit se po dalekých mořích, mají zájem o život v dálných krajích, o práci výzkumníků na severním pólu, o putování neznámých světů, které v noci hoří nad jejich hlavami. Chtěly by se spustit do mořských hlubin, vystoupit na nejvyšší vrcholek světa, prolézat houštinami džunglí, chtěly by poznat skutečné hrdiny, kteří prošli ohni bojů. Může jim to všechno dát pionýrská organizace? Jak by nemohla, vždyť to je její vlastní poslání. Nikoho sice nezavede doopravdy na severní pól, ani do afrických džunglí, ale záleží jen na vynalézavosti vychovatelů a na spojeném úsilí vedoucího a učitele, aby dovedli převést takové prožitky do rámce daných možností tak, aniž s nich setřeli pel romantičnosti. To je otázka forem práce. Uzavřeme tedy tuto kapitolku tím, že dalšímu rozvoji pionýrské organizace nijak neprospěje, bude-li setrvávat ve formálnosti, šedivosti a nezajímavosti. Naopak, povede to k tomu, že bude pomalu, ale jistě děti odpuzovat (jak se nám to konečně nezdá projevuje ve vyšších třídách, zvláště u chlapců). Pionýrskou organizaci je nutno vrátit dětem. Jim musí ukazovat »pionýrskou stezku«, na níž vyrůstají odvážní, smělí, družní, čestní a pracovití budoucí členové naší socialistické společnosti. Jsme přesvědčeni, že tím nijak neutrpí ani naše škola, ani vědomosti dětí, ani jejich kázeň.

J e t ř e b a p o m á h a t r ů s t u p i o n ý r s k é o r g a n i s a c e

Pionýrská organizace je masovou organizací československých chlapců a děvčat ve věku od 9 do 14 let. To znamená, že musí ve všech řadách sdružovat naprostou většinu dětí tohoto věku a že musí svou činností ovlivňovat všechny ostatní děti. Pionýrská skupina ve škole musí mít mezi dětmi patřičnou autoritu a vážnost, a protože v ní děti prožívají i nejkrásnější dny svého školního života, musí mít i jejich lásku.

Na mnoha školách se mezi učiteli objevily nesprávné názory o podstatě pionýrské organizace. Vysvětlovali si totiž její masovost po svém. Domnívali se, že do pionýrské organizace mají být přijímány jen ty děti, které se učí na jedničky nebo na dvojky. Všichni ostatní nejsou prý ještě hodni cti, aby se stali členy pionýrské organizace. Takový názor vzniká asi především proto, že pro mnohé učitele je práce pionýrské organizace »příteží, prací navíc«, jak se někdy svěrují. A pochopitelně — když už tedy »práce navíc«, pak raději s takovými dětmi, u nichž to nebude obtížné a které dříve ochotněji poslechnou učitele, tedy práce s dětmi nejlepšími.

To je stanovisko naprosto nesprávné. Do pionýrské organizace je nutno otevřít cestu všem dětem. Každý chlapec a děvče se mohou stát jejím členem, jestliže projeví přání a snahu plnit podle svých sil pionýrské povinnosti. Mezi nimi je i povinnost »svědomitě se učit«. Neříká se tam »učit se na jedničky a dvojky«, ale učit se svědomitě podle svých sil. K tomu, aby se stal i z lajdáka, lenocha a málo svědomitého chlapce nebo děvčete

dobrý člen třídního kolektivu, má a musí pomáhat i pionýrská organizace. Neboť i děti s takovými vlastnostmi mají a budou i v budoucnu mít místo v řadách pionýrské organizace.

Je tedy třeba skoncovat s názorem, že okamžikem, kdy děti dostávají pionýrský šátek, se stanou i dokonalými, vyspělými, uvědomělými lidmi, jak k nim často dospěli v takových chvílích hovoří. Naopak tímto okamžikem teprve začíná velká, usilovná a daleko intenzivnější výchovná práce, chceme-li, aby se pionýrská organizace opravdu stala silou, která bude mít největší vliv na utvářející se charakter dětí. Od prvního kroku do školy, od prvního dne v první třídě mají děti vidět kolem sebe sílu pionýrské skupiny. Na mnoha školách se stává tradicí, že prvňáčci jsou přivítáni před budovou školy svými staršími druhy pionýry, kteří jim připraví i drobné dárky, na př. květiny, knihy, tužky, obrázky. Přicházejí pak často mezi své nejmladší kamarády, předčítají jim, vycházejí spolu s nimi a učitelkou na procházky. Vzniká tak dobrý školní kolektiv, zvyšuje se u starších dětí pocit odpovědnosti k nejmenším žákům školy. Je to i jedna z forem příprav dětí na vstup do pionýrské organizace.

Mnoho tu závisí i na tom, s jakými dojmy vstupují děti do řad pionýrů. Podívejme se na dvojí slavnostní skládání slibu v jeden den.

Ve velkém sále osvětového domu v Dejvicích se shromáždili žáci školy. Zasedli v hledišti. Seděli v kabátech, jen tu a tam měl některý z nich slavnostní pionýrský kroj. Ozval se zvonek jako v divadle. Opona se rozhrnula. Na jevišti stálo asi třicet dětí, které měly skládat slib. Na druhé straně stáli předsedové oddílů, proti nim předsedkyně skupiny a vedoucí. Hlášení, které podávali předsedové oddílů, se hlediště nijak nedotklo. Všichni seděli dále na svých místech. Marně byste se byli sháněli po prapore skupiny. Nebyl tam. Po obsáhlém projevu předčítal soudruh z patronátního útvaru slova slibu, děti je opakovaly a dostaly pak šátky. Pořadatelé tohoto představení — opravdu to působilo spíše dojmem představení než skutečného slibu — docela zapomněli, že děti mají po slibu také po prvé pozdravit pionýrským pozdravem. Jistě to tedy nebyl slavnostní slib, který by se hluboce vryl do paměti dětí.

O něco později téhož dne zazněla před pionýrským domem fanfára. Jemně zaviřil bubínek. Po schodišti pomalu kráčela vlajková četa. V sále podél stěn stály vyrovnané oddíly a pozorně sledovaly očima své předsedy, kteří předstupovali před předsedkyni skupiny a podávali hlášení. Každý oddíl si byl vědom, že předseďa hovoří jejich jménem. Zazněl povel »Vněst vlajku!« Skupina stojí v pozoru a do sálu vstupuje praporečník s vlajkovou četou. Předsedové oddílu zvedají ruce k pionýrskému pozdravu. Děti, které právě složily slib, přistupují ke stolku a podpisují pěkně vyzdobené listy s opsaným textem slibu. Teprve potom se děti rozcházejí po domě, provádějí nováčky knihovnou, hernou, jdou společně do biografu na film »Rudý šátek«. Takový slib se stává událostí pro všechny děti, které si opět připomínají svůj první pionýrský den, znovu slyší slova, která v jejich životě tolik znamenají — »... že se budou učit a jednat tak,

abych byl platným občanem své milované vlasti«. Znovu stojí tváří v tvář praporu, symbolu své skupiny, a vzdávají mu čest.

Slibem — i kdyby byl sebekrásnější — přirozeně není všechno skončeno. Řekli jsme již, že mnoho záleží na tom, s jakými pocity, dojmy a představami vstupují děti do pionýrské organizace. Ale ještě více záleží na prvních krocích, které ve svém oddíle udělají, a na tom, jaké úkoly dostávají i jak jsou uspokjovány jejich zájmy.

S jakou hrdostí odcházejí děti prvního dne se svým rudým šátkem! Po ulici jdou s rozepjatým kabátem, aby se všem kolemjdoucím mohly pochlubit. Doma postávají před zrcadlem, upravují šátek a znovu zkoušejí, jak by udělaly co nejpěknější uzel. Jak to, že po několika měsících svůj šátek zapominají? Jak to, že jej najdeme zmuchlaný v rohu aktovky místo na jejich šiji? Jak to, že si jej uvazují, jen když se jim to přikazuje?

I pionýrský šátek má v sobě kus oné romantiky, která je vlastní celé pionýrské práci. Vyprchá-li romantičnost z oddílu, družiny, ztrácí ji i pionýrský šátek. V žádném případě ji nelze nahradit soutěžemi v nošení šátků, jak se to stává v mnoha školách, ani ji nelze nahradit příkazy, bodováním nebo zapisováním do žákovské knížky.

Pionýrské skupině je třeba dát všechny symboly, které z ní dělají pionýrskou organizaci a které kromě toho vzbuzují v dětech zvláštní pocity a hluboce je vzrušují, je-li jich správně využíváno. Je to prapor skupiny, oddílové praporky, bubínek, trubka. Všichni vychovatelé znají příklad kolonie Dzeržinského, i to, jak důležitou součástí výchovné práce se pro Makarenka stala tato symbolika.

Je tedy třeba se starat, aby pionýrská skupina připoutávala k sobě jako magnet touhy všech chlapců a děvčat, je nutno stále pečovat o rozšiřování jejich řad. Je to totiž jediná cesta k tomu, aby se skupina ve škole a oddíl ve třídě staly uznávaným vůdcem dětí a skutečně platným pomocníkem učitele.

Z á v ě r

Pokusili jsme se ukázat jen na některé vážné problémy, které je nutno řešit v činnosti pionýrské organizace. Jsme si dobře vědomi, že nejsou vyčerpány všechny ani co do rozsahu, ani co do hloubky. Každý z nich by nesporně zasluhoval zvláštní studie. Vedle těchto otázek je ještě mnoho dalších, na které je třeba jasné odpovědi.

Jde především o to, aby byla pionýrská organizace vrácena dětem. Děti se mají cítit ve své organizaci samy hospodáři, mají se v ní naučit samostatnosti, iniciativnosti, rozhodnosti i vynalézavosti. Musí pochopit, že v pionýrském oddíle lze žít stejnými zájmy, pro něž hledají místo v odlehlých koutech parků, za městem nebo na smluvených místech za vesnicí.

Je třeba rozumět duši dětí, nezapomínat, že dětskému srdci jsou bližší a srozumitelnější zážitky, v nichž poznávají doposud neznámé nebo jen částečně známé věci, i když jsou to v očích dospělých události třebas velmi naivní. Je třeba odvést děti od suchého schůzování, referování a uvádění

prehledů a nahradit to všechno hlubokými kolektivními prožitky. K tomu je nesporně zapotřebí hluboké znalosti dětí i cílů socialistické pedagogiky, která má přece překrásný úkol vychovat člověka, který miluje život, člověka radostného, optimistického, družného, nesobeckého, obětavého, ochotného dát všechny své síly do služeb celku, člověka se smyslem pro hrdinství práce, člověka-objevitele, novátora.

Tuto činnost nelze ovšem rozvíjet bez účinné pomoci učitelů, a to především zkušených pedagogů. Vedoucí, které posílá Československý svaz mládeže pracovat s dětmi, byli přece ještě nedávno sami dětmi; mnozí z nich ještě před rokem nosili pionýrský šátek. Cožpak je možno nechat je bez pomoci? Vždyť v poctivé snaze, aby se jejich oddíl stal pomocníkem školy, si rádi hrají na vyučování a opakuji a shrnují probrané učivo. Mnohdy jsou k tomu nuceni i vedením školy.

Na mnoha školách pro »nedostatek« vedoucích (dáváme to slovo do uvozovek, protože tu jde spíš o nedbalost a nedocnění práce s dětmi, ať již se strany okresních výborů, nebo základních organizací Československého svazu mládeže a často i o malý zájem škol, aby měly všechny oddíly obsazené vedoucími), pracují jako oddíloví vedoucí mladí učitelé. Je to správné, jestliže i skupinový vedoucí má stejnou kvalifikaci jako oddílový, t. j. je-li také učitelem. V opačném případě (výjimkou jsou jen školy, kde pracují stálí skupinový vedoucí) by bylo lépe, kdyby učitel pracoval jako skupinový vedoucí. V každém případě je však nutno dbát o to, aby děti ve vedoucím učiteli viděly především vedoucího. Jde tu možná jen o maličkosti, jako je na př. tón řeči, oblečení (učitel-vedoucí by neměl přicházet k dětem v pracovním plášti, v němž před nimi stojí po celou dobu vyučování, ale stejně jako každý jiný vedoucí s pionýrským šátkem), i celkové chování (máme na mysli daleko větší družnost, veselost a především snahu podporovat v dětech s vervou každý jejich zájem). Nemyslíme, že by tím učitelova autorita nějak utrpěla.

Nemáme však přitom na mysli, že by si měl učitel nějak zadávat, nebo se chtít snižovat na úroveň dětí. Je však třeba, aby si děti uvědomily, že je přece jistý rozdíl mezi přísností učitele ve třídě a přísností učitele jako vedoucího.

Problémy práce pionýrské skupiny i oddílů by se měly stát předmětem daleko hlubších rozborů celého pedagogického kolektivu školy. K tomu, aby se tak mohlo stát, je třeba základních znalostí všech forem a metod práce v pionýrské organizaci. A těch dosud všichni učitelé nemají.

Slova, jež byla pronesena na II. sjezdu Československého svazu mládeže o otázkách pionýrské organizace, by měla přimět všechny učitele, aby se opravdově zamyslili nad dosavadním stavem pionýrské organizace na školách. Síly všech pedagogických pracovníků by se měly spojit ke společnému krásnému cíli, aby vychovaly v pionýrské organizaci generaci dětí zdravých, zdatných, milujících svou zem, toužících vykonat něco pro společnost, generaci, jež by si byla vědoma toho, že je to možno dokázat jen s dobrými vědomostmi.